

הלכות חנוכה/הרב חננאל עמי ישראל זייני

הקדמה

- א. בימי בית שני, שלטו מלכי יוון בארץ ישראל, וגזרו גזירות על עם ישראל, ואסרו עליהם לעסוק בתורה ובמצוות. גם שלחו את ידיהם בממונם של ישראל ובבנות ישראל, וטמאו את המקדש והרסו בו מה שיכלו, ובזזו את כלי המקדש ולחצום לחץ גדול. עד שריחם עליהם אלהי אבותינו, ופתחו בני חשמונאי במרד, ונצחו והושיעו את ישראל. וחזר השלטון על ארץ ישראל, לידי עם ישראל, למעלה ממאתיים שנה עד סוף ימי בית שני.
- ב. כשגברו ישראל על היוונים בכ"ה בכסלו, נכנסו למקדש ולא מצאו בו שמן טהור אלא ליום אחד, ונעשה נס והדליקו ממנו את המנורה שמונה ימים.
- ג. ומפני ניסים אלו, תקנו חכמי ישראל, שמונה ימי שמחה והלל, על מפלת האויב ונצחונם של ישראל. ותקנו עוד שידליקו נרות באותם ימים על פתחי הבתים, כדי לפרסם את נס הנצחון ונס פך השמן. והדלקת נרות חשובה מאד, עד שקבעו חז"ל שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה, מוכר את חפציו, כדי לקנות נר חנוכה.

הדלקת הנרות

- ד. מן הדין, צריך אדם להדליק נר אחד בכל לילה. ואעפ"כ נהגו כל ישראל, לעשות מצוה מן המובחר, שבלילה הראשון מדליק נר אחד, ובכל לילה מוסיף נר אחד עד שבלילה האחרון יהיו שמונה נרות.
- ה. נהגו הספרדים להדליק חנוכיה אחת לכל הבית, וחלק מן האשכנזים, נהגו שכל אחד מהגברים ידליק חנוכיה. והנוהגים כמנהג זה, ישתדלו לשים את הנרות בצורה כזו שיהיה היכר בין חנוכיה לחנוכיה. וכל אחד יעשה כמנהגו.
- ו. מי שלא הדליק לילה אחד, מכל מקום ידליק כמו כולם. כגון שאם לא הדליק בלילה השני, ידליק מכל מקום בלילה השלישי שלשה נרות.
- ז. צריך להדליק נר נוסף והוא השמש, מפני שאסור להשתמש לאור הנרות, ואם יבוא להשתמש יהיה זה לאור השמש. ולכן השמש צריך לכתחילה לדלוק יותר משאר הנרות. ואם יש תאורה אחרת (גם תאורה חשמלית), אין חובה להדליק שמש.

ח.

מקום ההדלקה

- ט. צריך להניח את החנוכיה בפתח הבית הסמוך לרחוב. ואם יש חצר לפני הבית צריך להניח את החנוכיה בפתח החצר. ומי שאינו גר בקומת קרקע, צריך להניח את החנוכיה בחלון הפונה לרחוב.
- י. צריך להניח את החנוכיה מעל 3 טפחים מהקרקע (כ-27 ס"מ), ולכתחילה מתחת ל-10 טפחים (כ-90 ס"מ). ומי שהניח את החנוכיה בגובה של יותר מ-9 מטרים לא יצא ידי חובה.
- יא. מצוה להניח את החנוכיה בטפח הסמוך לפתח משמאל (שמאל של האדם הנכנס לבית), כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ואם אין מזוזה בפתח, מניח אותה מימין.
- יב. חצר שיש לה שני פתחים הפונים לכיוונים שונים, צריך להדליק חנוכיה בשני הפתחים, ויברך רק על הפתח הראשון שמדליק.
- יג. אדם שנמצא בעיר של גויים, וישנה סכנה להניח את החנוכיה באופן שתיראה מבחוץ – ידליק את החנוכיה בתוך הבית. ומי שמדליק בתוך הבית כאשר אין סכנה – לא יצא ידי חובה.

זמן ושיעור ההדלקה

- יד. זמן הדלקת הנרות הוא בשקיעת החמה (הכתובה בכל הלוחות), ולא בצאת הכוכבים.
- טו. יש לשים שמן או להשתמש בנר שידלק לפחות חצי שעה.
- טז. מי שצריך לצאת מחוץ לביתו ואינו יכול להיות בביתו בזמן ההדלקה, יכול להדליק בברכה מפלג המנחה והלאה (כ – 62 דקות לפני השקיעה), אך צריך לשים מספיק שמן שידלק חצי לאחר השקיעה.
- יז. מי שלא הדליק בזמן, מדליק כל זמן שיש עוברים ושבים ברחוב. ואם עברה חצי שעה מזמן ההדלקה, ואין עוברים ושבים ברחוב, ידליק בלא ברכה עד עמוד השחר.

הפתילות והשמנים

- יח. מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית. אולם כל השמנים והפתילות כשרים, אם הם דולקים (ולא יכבו תוך זמן קצר).
- יט. נרות שעה, ושמן זית מוצק – כשרים.

כ. מותר להשתמש יותר מפעם אחת באותה פתילה, אך מצוה להחליף.
 כא. אין להשתמש בחנוכיה מחרס, משום שהחרס מטונף לאחר שהדליקו בו פעם אחת. אך מותר להשתמש בחנוכית חרס חדשה פעם אחת.

הדלקה עושה מצוה

כב. מצוות חנוכה היא ההדלקה, ולכן אם נכבה הנר אין חובה לחזור ולהדליק, ומכל מקום מצוה לחזור להדליק (אם נכבה בתוך חצי שעה הראשונה להדלקה).
 ואם הדליק במקום שיש רוח, שהנר קרוב לודאי יכבה – צריך לחזור להדליק.
 כג. כיון שמצוות חנוכה היא ההדלקה, אסור להדליק את הנרות במקום מסויים ולהזיז אותם לאחר ההדלקה, אלא יש להדליק אותם במקום שבו יהיו כל זמן שהם דולקים.
 כד. אם הדליק את הנרות, ורק אח"כ הניח אותם במקומם הראוי – לא יצא ידי חובה, וצריך לכבות את הנרות ולהדליק אותם מחדש במקומם הראוי.
 כה. צריך לשים מספיק שמן לפני ההדלקה כדי שידלק חצי שעה לפחות.

החייבים בנר חנוכה

כו. אשה חייבת בנר חנוכה, ואף לנוהגים שכל אחד מדליק – יוצאת ידי חובה בחנוכיה של בעלה.
 כז. אם אדם לא יכול להיות בביתו בזמן ההדלקה, תדליק עליו אשתו.
 כח. קטן שהגיע לחינוך (9-6 ומעלה) – חייב להדליק נר חנוכה, אם אינו בביתו (עם הוריו). ולנוהגים שכל אחד מדליק – צריך להדליק בכל מקרה.
 כט. קטן אינו יכול להדליק ולהוציא ידי חובה גדולים, אף אם הגיע לחינוך.
 ל. אדם השוכר חדר אצל משפחה, ואין מדליקים עליו בביתו (שאינו נשוי, או שאשתו אינה בביתו להדליק עליו), צריך להשתתף השתתפות סמלית עם בעל הבית, בשמן של נר חנוכה.
 לא. אדם השוכר חדר אצל משפחה, ויש לו כניסה נפרדת – צריך להדליק, ולא מספיק שישתתף עם בעל הבית.
 לב. אורח אינו צריך להשתתף בשמן עם בעל הבית, כיון שמן הסתם מזכה לו בעל הבית בשמן, כפי שהוא מארח אותו.
 לג. בחור ישיבה וכל מי שאינו בביתו אינו יכול לסמוך על ההדלקה אצל הוריו (אא"כ הוא ישן ואוכל באותו ביום בביתו, ולא היה יכול להשתתף בהדלקה).

לד. אדם נשוי שמדליקים עליו בביתו, אם הוא במקום שאין בו אדם אחר שמדליק – ידליק בברכה.

סדר ההדלקה והברכות

לה. המדליק בלילה הראשון, יברך שלש ברכות לפני שידליק: להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו; ואם לא בירך שהחיינו בלילה הראשון, מברך בלילה השני או כשיזכר.
לו. בשאר הלילות יברך שתי ברכות: להדליק, ושעשה נסים.
לז. לאחר שהדליק לפחות נר אחד, יאמר: הנרות הללו וכו'.
לח. מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך: שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם: שהחיינו, ואם אח"כ בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך: שהחיינו.
לט. יש לסדר את הנרות בצד ימין של החנוכיה. ולהתחיל בהדלקה מהנר השמאלי ביותר.

צורת החנוכיה והנרות

מ. אין לשים את הנרות באופן שיראו כאילו הם אבוקה, אלא כל נר צריך להיראות בפני עצמו.
מא. מסיבה זו אין להדליק בחנוכיה שעשויה בצורה מעוגלת (שכל הנרות בגובה זהה, אלא שיש עומק שונה לכל נר).
מב. אין איסור להדליק בחנוכיה שהנרות אינם בגובה זהה [אם אינם נראים כאבוקה], אך טוב להדליק בחנוכיה שכל הנרות בשורה אחת.
מג. יש להבדיל מעט את השמש משאר הנרות, או בגובה או במרחק מן הנרות, כדי שיהיה ניכר שהוא השמש.

הנאה מנרות חנוכה

מד. אסור להשתמש בנר חנוכה, משום ביזוי מצוה, אפילו לשימוש של מצוה, כגון ללמוד תורה לאור החנוכיה.
מה. אסור להשתמש באור החנוכיה, גם לאחר שדלקה חצי שעה.

מו. גם לאחר שדלקו הנרות חצי שעה, אין לכבות את החנוכיה, אלא אם יש לו שמן בכמות מצומצמת לשאר הימים, ולא יוכל להשיג שמן אחר.

מז. מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה אחר, ודוקא להדליק מאחד לשני בלי נר אמצעי, אבל להדליק על ידי נר של חול, אסור. והאשכנזים נוהגים להחמיר שלא להדליק מנר לנר כלל.

מח. מה שנשאר מהשמן בכל יום, ניתן להדליק בו למחרת. אך מה שנשאר ביום האחרון מן השמן ומן הפתילות, צריך לשרוף מפני שהוא אסור בהנאה. מט. בקבוק של שמן שממלא ממנו את הנרות, מותר בהנאה. ואם אמר בפיו שהוא לנרות חנוכה – צריך לשרוף את כל השמן, שגם הוא נאסר בהנאה.

הדלקת נרות בערב שבת ובמוצאי שבת

נ. בערב שבת יש להדליק נר חנוכה ואח"כ נר שבת. נא. צריך להזהר בליל שבת, שלא לכבות את הנרות ע"י פתיחת הדלת. נב. אין לברך "בורא מאורי האש" במוצאי שבת על נר חנוכה (ועל השמש מותר). נג. מדליקים נר חנוכה בבית הכנסת לפני ההבדלה. נד. מדליקים נר חנוכה בבית, לאחר ההבדלה. ויש מן האשכנזים שנהגו להדליק לפני ההבדלה, אם שמעו הבדלה בבית הכנסת.

הדלקה בבית הכנסת

נה. הנהיגו חכמים בזמן הגלות, להדליק בבית הכנסת כדי לפרסם את הנס, מפני שהיו מדליקים בחו"ל בתוך הבית מפני הסכנה. ואע"פ שאין להדלקה זו מקור בדברי חז"ל, מברכים על הדלקה זו, גם בימינו שמדליקים בחוץ, זכר למה שנהגו אבותינו בגלות.

נו. אין יוצאים ידי חובה בהדלקת הנרות שבבית הכנסת, וגם מי שהיה בהדלקה בבית הכנסת [ואפילו הדליק בעצמו], צריך להדליק בביתו. נז. בבית הכנסת יש להניח את החנוכיה בקיר הדרומי, בדומה למנורת המקדש. נח. בבית הכנסת יש להדליק בין מנחה לערבית, ובערב שבת יש להדליק לפני מנחה.

דברים המותרים והאסורים לעשות בחנוכה

נט. מותר לעשות כל מלאכה בחנוכה, אך הנשים נהגו שלא לעשות מלאכה בזמן שהנרות דולקים (ולפחות בחצי שעה הראשונה), וראוי לגברים ללמוד תורה באותו הזמן. ס. אסור להספיד בחנוכה אלא לתלמיד חכם שנפטר ח"ו, ודווקא בפניו. ואין לומר צידוק הדין.

- סא. אסור לצום בחנוכה. והמתענה בחנוכה תענית חלום, צריך להתענות לאחר חנוכה יום נוסף על שהתענה בחנוכה.
- סב. יש נוהגים לאכול מאכלי חלב בחנוכה, זכר לנס שנעשה עם יהודית.

אמירת על הניסים

- סג. כל שמונת ימי חנוכה יש לומר על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ, ואם שכח ונזכר לפני שהזכיר את השם – חוזר לעל הניסים. ואם נזכר לאחר שסיים את הברכה, כשמגיע להרחמן יאמר: "הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיה וכו".
- סד. כל שמונת ימי חנוכה יש לומר על הניסים בתפלה בברכת מודים, ואם שכח ונזכר לפני שהזכיר את השם – חוזר לעל הניסים. ואם נזכר לאחר שסיים את הברכה, אינו חוזר.
- סה. גם במוסף של שבת ושל ר"ח צריך להזכיר על הניסים, אע"פ שאין מוסף בחנוכה.

התפילה בחנוכה

- סו. כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל.
- סז. אין אומרים תחנון ו"צדקתך כהררי אל" ו"יענך ה' ביום צרה" בחנוכה.

קריאת התורה וההפטרה בחנוכה

- סח. בכל יום עולים שלשה לתורה, בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא.
- סט. הספרדים מתחילים לקרא מברכת כהנים, והאשכנזים מתחילים מ"ויהי ביום כלות משה".
- ע. ביום השני הכהן עולה מ"ביום השני" עד "פר אחד בן בקר", ולוי עד "ביום השלישי", וישראל חוזר וקורא את כל הקטע "ביום השני", ועל דרך זו קוראים בכל יום.
- עא. ביום השמיני קוראים עד "כן עשה את המנורה" שבפרשת בהעלותך.
- עב. בשבת של חנוכה מוציאים ב' ספרי תורה בראשון קורא בפרשת השבוע, ובשני קורא בשל חנוכה, ומפטירים "רני ושמחי".
- עג. אם יש שבת שניה בחנוכה, מפטירים במלכים פרק ז'.
- עד. בר"ח טבת מוציאים ב' ספרי תורה ועולים שלשה לתורה בשל ר"ח, ואח"כ עולה אחד בשל חנוכה. ואם טעה החזן ועלו ארבעה בשל ר"ח, אם לא הוציאו ספר תורה שני לא

צריך יותר. אבל אם הוציאו ספר תורה שני, צריך להעלות לתורה חמישי בשל חנוכה.

עה. אם ר"ח טבת חל להיות בשבת, מוציאים שלשה ספרי תורה: בראשון עולים ששה בפרשת השבוע [ויש מעלים שבעה], בשני עולה אחד בשל ר"ח, ובשלישי עולה אחד בשל חנוכה.

עו. בר"ח טבת שחל להיות בחול אין לומר קדיש אחרי קריאת התורה בספר הראשון, אלא רק לאחר שעלו ארבעה לתורה. ובר"ח טבת שחל להיות בשבת, אם קוראים בפרשת השבוע ששה עולים, אין לומר קדיש אלא לאחר העולה השביעי בפרשת ר"ח.

